

**ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM**

NGUYỄN TRUNG DŨNG

**ĐÔ THỊ UÔNG BÍ TỈNH QUẢNG NINH
QUÁ TRÌNH HÌNH THÀNH VÀ PHÁT TRIỂN
(1961 - 2014)**

LUẬN VĂN THẠC SĨ NHÂN VĂN

THÁI NGUYÊN - 2016

**ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM**

NGUYỄN TRUNG DŨNG

**ĐÔ THỊ UÔNG BÍ TỈNH QUẢNG NINH
QUÁ TRÌNH HÌNH THÀNH VÀ PHÁT TRIỂN
(1961 - 2014)**

Chuyên ngành: Lịch sử Việt Nam

Mã số: 60 22 03 13

LUẬN VĂN THẠC SĨ NHÂN VĂN

Người hướng dẫn khoa học: PGS.TS HÀ THỊ THU THỦY

THÁI NGUYÊN - 2016

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu của tôi, được sự hỗ trợ của giáo viên hướng dẫn là PGS.TS Hà Thị Thu Thủy. Các nội dung nghiên cứu và kết quả trong đề tài này là trung thực và chưa từng được công bố trong bất cứ công trình nghiên cứu nào trước đây. Những số liệu, nhận xét đánh giá được tác giả thu thập từ các nguồn khác nhau có trích dẫn nguồn tài liệu tham khảo. Nếu có phát hiện bất kỳ gian lận nào tôi xin hoàn toàn chịu trách nhiệm trước Hội đồng, cũng như kết quả luận văn của mình.

Thái Nguyên, tháng 8 năm 2016

Tác giả luận văn

Nguyễn Trung Dũng

**Xác nhận của
Trưởng khoa chuyên môn**

**Xác nhận của
người hướng dẫn khoa học**

LỜI CẢM ƠN

Lời đầu tiên, tôi xin gửi lời cảm ơn chân thành nhất tới tất cả thầy cô giáo trong khoa Lịch sử - trường Đại học Sư phạm - Đại học Thái Nguyên, những người đã giảng dạy tôi trong suốt hai năm học vừa qua và giúp tôi hoàn thành nghiên cứu để hoàn thiện đề tài.

Tôi xin gửi lời cảm ơn sâu sắc nhất đến PGS.TS Hà Thị Thu Thủy đã trực tiếp hướng dẫn, định hướng chuyên môn, quan tâm giúp đỡ tận tình và tạo mọi điều kiện thuận lợi nhất trong quá trình nghiên cứu và hoàn thiện luận văn.

Tôi cũng xin trân trọng cảm ơn tới các cơ quan đoàn thể của thành phố Uông Bí đã cung cấp tài liệu, tạo điều kiện cho tôi hoàn thành luận văn. Bên cạnh đó, tôi gửi lời cảm ơn chân thành tới Ban giám hiệu và các thầy cô đồng nghiệp ở trường Đại học Hạ Long đã giúp đỡ tôi trong suốt thời gian làm luận văn.

Luận văn này là kết quả bước đầu của quá trình nghiên cứu khoa học, song do điều kiện năng lực và thời gian còn hạn chế, đề tài nghiên cứu không tránh khỏi những sơ suất, thiếu sót. Rất mong được sự đóng góp, bổ sung của các thầy cô và các bạn để công trình thêm hoàn thiện.

Thái Nguyên, tháng 8 năm 2016

Tác giả luận văn

Nguyễn Trung Dũng

MỤC LỤC

Lời cam đoan	i
Lời cảm ơn.....	ii
Mục lục	iii
Danh mục bảng biểu.....	iv
MỞ ĐẦU	1
1. Lí do chọn đề tài	1
2. Lịch sử nghiên cứu vấn đề.....	3
3. Mục đích, đối tượng, nhiệm vụ và phạm vi nghiên cứu	6
4. Nguồn tài liệu và phương pháp nghiên cứu	7
5. Đóng góp của luận văn.....	9
6. Bố cục của luận văn.....	9
Chương 1: TỔNG QUAN VỀ VẤN ĐỀ NGHIÊN CỨU VÀ ĐỊA BÀN NGHIÊN CỨU	10
1.1. Tổng quan về vấn đề nghiên cứu	10
1.2. Khái quát về thành phố Uông Bí.....	12
1.2.1. Vị trí địa lí, điều kiện tự nhiên, tài nguyên thiên nhiên.....	12
1.2.2. Tên gọi và những thay đổi về mặt hành chính	16
1.2.3. Đặc điểm dân cư và truyền thống lịch sử.....	19
TIỂU KẾT CHƯƠNG 1	23
Chương 2: THỊ XÃ UÔNG BÍ TỪ NĂM 1961 ĐẾN NĂM 1986	24
2.1. Thị xã Uông Bí hình thành	24
2.2. Sự phát triển của thị xã Uông Bí từ năm 1961 đến năm 1986	25
2.2.1. Quá trình tập trung dân cư đô thị	25
2.2.2. Đầu tư hạ tầng và cơ sở vật chất, kĩ thuật	25
2.2.3. Tình hình kinh tế - xã hội.....	28
TIỂU KẾT CHƯƠNG 2	38

Chương 3: THỊ XÃ UÔNG BÍ TỪ NĂM 1986 ĐẾN NĂM 2014	39
3.1. Về quá trình tập trung dân cư đô thị	39
3.2. Đầu tư hạ tầng và cơ sở vật chất, kỹ thuật	42
3.3. Sự hình thành các cơ sở thương mại, dịch vụ và du lịch	45
3.4. Tình hình kinh tế - xã hội.....	48
3.4.1. Về kinh tế	48
3.4.2. Về xã hội	58
TIÊU KẾT CHƯƠNG 3	69
Chương 4: ĐẶC ĐIỂM VÀ VAI TRÒ CỦA ĐÔ THỊ UÔNG BÍ (1961 - 2014)	70
4.1. Đặc điểm của quá trình hình thành và phát triển	70
4.2. Vai trò của đô thị Uông Bí.....	73
4.2.1. Thúc đẩy sự phát triển kinh tế của đô thị	73
4.2.2. Làm thay đổi bộ mặt xã hội và đời sống dân cư đô thị.....	79
TIÊU KẾT CHƯƠNG 4	85
KẾT LUẬN	86
TÀI LIỆU THAM KHẢO	90
PHỤ LỤC	

DANH MỤC CÁC BẢNG

Bảng 1.1. Tài nguyên khoáng sản ở thành phố Uông Bí.....	15
Bảng 2.1. Kết quả xây dựng kết cấu hạ tầng từ năm 1965 đến năm 1990.....	27
Bảng 3.1. Dân số trung bình phân theo phường xã từ năm 2000 đến năm 2014	40
Bảng 3.2. Dân số trung bình phân theo Thành thị và Nông thôn từ năm 2000 đến năm 2005	41
Bảng 3.3. Cơ cấu dân số thành phố qua các năm từ 2010 đến 2012.....	41
Bảng 3.4. Vốn đầu tư cơ bản xây dựng từ năm 2000 đến năm 2005	43
Bảng 3.5. Vốn đầu tư thực hiện theo giá hiện hành phân theo nguồn vốn từ năm 2008 đến năm 2014	44
Bảng 3.6. Giá trị sản xuất công nghiệp trên địa bàn thành phố (2000 - 2005) .	57
Bảng 3.7. Thống kê ngành học phổ thông giai đoạn 2000 - 2013	59
Bảng 3.8. Thống kê lao động làm việc trong các ngành kinh tế (2000 - 2005).....	65
Bảng 3.9. Số lao động được tạo việc làm phân theo thành thị và nông thôn (2006 - 2014).....	65
Bảng 3.10. Thu nhập bình quân trên đầu người giai đoạn 2000 - 2005.....	67

MỞ ĐẦU

1. Lí do chọn đề tài

Việc xây dựng và phát triển mạng lưới đô thị đóng vai trò quan trọng trên con đường đi lên chủ nghĩa xã hội của nước ta hiện nay. Có thể nói, đô thị là một hình thức quần cư đặc biệt của xã hội loài người, là một tổ chức không gian cư trú, sinh sống tập trung với mật độ dân số cao của cộng đồng người hoạt động kinh tế chủ yếu trong lĩnh vực phi nông nghiệp. Theo Luật quy hoạch đô thị của Quốc hội nước CHXHCN Việt Nam (năm 2009) thì “*Đô thị là khu vực tập trung dân cư sinh sống có mật độ cao và chủ yếu hoạt động trong lĩnh vực kinh tế phi nông nghiệp, là trung tâm chính trị, hành chính, kinh tế, văn hóa hoặc chuyên ngành, có vai trò thúc đẩy sự phát triển kinh tế - xã hội của quốc gia hoặc một vùng lãnh thổ, một địa phương bao gồm nội thành, ngoại thành của thành phố, nội thị, ngoại thị của thị xã, thị trấn...*”. Đô thị được phân thành 6 loại gồm loại đặc biệt, loại I, loại II, loại III, IV và V theo các tiêu chí cơ bản sau: 1. Vị trí, chức năng, vai trò, cơ cấu và trình độ phát triển kinh tế, xã hội của đô thị. 2. Quy mô dân số. 3. Mật độ dân cư. 4. Tỷ lệ lao động phi nông nghiệp. 5. Trình độ phát triển cơ sở hạ tầng. Ở nước ta hiện nay, quá trình hình thành và phát triển của các đô thị đang diễn ra mạnh mẽ. Điều này thể hiện sự phát triển nhanh, mạnh của bộ mặt kinh tế nước nhà. Tuy nhiên, bên cạnh mặt tích cực của quá trình đô thị hóa thì đi kèm với nó cũng là những hệ lụy đòi hỏi Đảng, Nhà nước và xã hội giải quyết.

Thành phố Uông Bí hiện nay là một trong số 5 thành phố nằm trên địa bàn tỉnh Quảng Ninh - tỉnh duy nhất trong cả nước có 5 thành phố. Trở thành thị xã từ khá sớm, Uông Bí hội tụ đầy đủ những điều kiện cho sự ra đời một trung tâm kinh tế - chính trị - văn hóa, xã hội của tỉnh Quảng Ninh. Nơi đây là một trong những khu vực có tiềm năng lớn về vị trí địa lí (nằm ở phía Tây của tỉnh, là cửa ngõ nối giữa tỉnh Quảng Ninh với các tỉnh khác như Hải Phòng, Bắc Giang, Hải Dương...), có nguồn tài nguyên thiên nhiên dồi dào (đặc biệt là than phục vụ cho 2 ngành công nghiệp than và điện). Nơi đây có nhiều thắng cảnh du lịch

như: Hồ Yên Trung, Lụng Xanh, Chùa Ba Vàng... đặc biệt có khu di tích, danh thắng Yên Tử nổi tiếng trong cả nước. Trong lịch sử phát triển của mình, thị xã Uông Bí luôn được Đảng, Nhà nước quan tâm đầu tư xây dựng, phục vụ đắc lực cho sự nghiệp đi lên Chủ nghĩa xã hội của đất nước, là hậu phương vững chắc cho tiền tuyến lớn miền Nam trong thời kì kháng chiến chống Mỹ cứu nước. Sau khi đất nước được hoàn toàn giải phóng, đặc biệt là sau đại hội Đảng toàn quốc lần thứ VI (tháng 12/1986), cùng với những chuyển biến lớn lao về kinh tế - xã hội của đất nước, thị xã cũng không ngừng lớn mạnh và phát triển, trở thành một trong những đô thị lớn của tỉnh Quảng Ninh. Tính đến thời điểm nâng cấp lên đô thị loại II vào tháng 11 năm 2013, so với bộ tiêu chí phân loại đô thị của Chính phủ, Uông Bí đã đạt 85,45/100 điểm, đáp ứng đủ tiêu chí đô thị loại II. Trong đó có không ít chỉ tiêu cơ bản Uông Bí thực hiện vượt từ 2 đến 3 lần so với chuẩn, như: Tổng thu ngân sách, mức tăng trưởng kinh tế hàng năm, số cơ sở y tế, diện tích đất giao thông/dân... Riêng tỷ lệ hộ nghèo thấp hơn chuẩn trên 4 lần. Đó là những thành công vượt bậc của Uông Bí trong hành trình nâng cấp đô thị. Trong công cuộc phát triển kinh tế, Uông Bí vẫn luôn đạt mức tăng trưởng cao và ổn định. Số thu ngân sách tăng đều qua các năm, tổng 5 năm (2010-2014) tốc độ tăng trung bình thu ngân sách nhà nước trên địa bàn từ 13,8%. Mặc dù những năm qua, tình hình kinh tế khó khăn nhưng bình quân mỗi năm, thu ngân sách địa phương đạt 500 tỷ đồng. Tổng mức đầu tư toàn xã hội trên địa bàn thành phố trong 5 năm (2010-2014) đạt trên 21.495 tỷ đồng. Thu hút vốn đầu tư và phát triển các thành phần kinh tế; hoạt động thu hút vốn đầu tư và cải thiện môi trường đầu tư đã được đặc biệt chú trọng. Phát huy thế mạnh du lịch, dịch vụ, Uông Bí cũng đã đầu tư, mở rộng nhiều dịch vụ, phát triển khu du lịch tâm linh như: Khu di tích Yên Tử, chùa Ba Vàng... góp phần thu hút đông đảo du khách, tạo nguồn thu lớn cho địa phương...

Trong những năm qua, cũng đã có khá nhiều nghiên cứu về quá trình đô thị hóa ở trong cũng như ở ngoài nước, từ nông thôn đến thành thị, với nhiều

cách tiếp cận khác nhau. Tuy nhiên, lại chưa có nghiên cứu nào về quá trình đô thị hóa dưới góc độ lịch sử diễn ra tại thành phố Uông Bí - tỉnh Quảng Ninh. Chính vì vậy, tác giả chọn nghiên cứu vấn đề “ ***Đô thị Uông Bí - tỉnh Quảng Ninh, quá trình hình thành và phát triển (1961 - 2014)***” làm luận văn thạc sĩ của mình.

2. Lịch sử nghiên cứu vấn đề

Các nghiên cứu về đô thị ở Việt Nam

Với tầm quan trọng của mình, các đô thị là đối tượng nghiên cứu của nhiều nhà khoa học cả trong và ngoài nước.

Trước hết phải kể đến một số các công trình nghiên cứu khá chuyên sâu về đô thị cổ ở Việt Nam của các nhà sử học ở trong và ngoài nước đã được công bố như cuốn sách *Đô thị cổ Việt Nam* (1989) của nhiều tác giả, Viện sử học. Trong đó có nhiều bài nghiên cứu về Hoa Lư, Hội An, Vân Đồn... Hay tác phẩm *Đô thị Việt Nam* (1995) của Giáo sư Đàm Trung Phương đã đánh dấu bước phát triển trong quá trình nghiên cứu về đô thị hóa. Công trình *Đô thị hóa và chính sách phát triển đô thị trong công nghiệp hóa, hiện đại hóa ở Việt Nam* (1998) của tác giả Trần Ngọc Hiến, Trần Văn Chủ đồng chủ biên. Các tác phẩm đã được xuất bản của nhà xuất bản Xây dựng như: PGS.TS Đỗ Hậu (2010), *Quản lý đất đai và bất động sản đô thị*, Nxb Xây dựng. Võ Kim Cương (2010), *Chính sách đô thị*, Nxb Xây dựng. TS Doãn Hồng Nhung (2010), *Hoàn thiện pháp luật và quy hoạch đô thị ở Việt Nam*, Nxb Xây dựng. KTS Lê Phục Quốc (2010), *Quy hoạch đô thị theo đạo lý châu Á*, Nxb Xây dựng. Võ Thị Quốc Khánh (2011), *Quy hoạch và kỹ thuật xây dựng đô thị*, Nxb Xây dựng.

Nhiều luận văn, luận án nghiên cứu về đô thị như: Luận án Tiến sĩ của tác giả Nguyễn Thị Thùy với đề tài “*Quá trình đô thị hóa ở thành phố Hồ Chí Minh từ năm 1975 - 1996*”. Luận văn Thạc sĩ Lịch sử của tác giả Lê Thị Thu Hằng “*Quá trình đô thị hóa ở thành phố Biên Hòa tỉnh Đồng Nai giai đoạn 1986 - 2005*”. Luận văn thạc sĩ Lịch sử của tác giả Dương Ngọc Hải với đề tài “*Quá trình đô thị hóa ở thành phố Thủ Dầu Một, tỉnh Bình Dương (1997 - 2012)*”. Tác giả Nguyễn Thị Thuận với luận văn “*Phân tích quá trình đô thị hóa*